

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

КАЛАШНИК Марина Володимирівна - докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК: [351.74:349.3] (477)

Поліція є новоствореним органом адміністративної системи України. Питання соціального забезпечення працівників поліції відтепер має вирішуватися згідно з вимогами Закону України «Про Національну поліцію».

Розуміння вченими самого визначення «соціального забезпечення» досить різниться. Захист соціальних прав діючого працівника поліції або ж особи, яка завершила несення служби та потребує встановлення пенсійного забезпечення, на практиці є процедурно складним. Дане наукове дослідження спрямоване на подальшу профілактику та запобігання порушень гарантій соціального забезпечення працівників поліції.

Ключові слова: поліція, соціальне забезпечення, гарантії.

Актуальність теми дослідження підтверджується ступенем нерозкритості теми: на теперішній час не існує прозорого механізму забезпечення соціальних гарантій працівників поліції.

Ступінь вивчення питання

Серед праць учених, які займалися науковим аналізом соціально-правових гарантій, слід назвати роботи В.М. Андріїва, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедіктова, Т.З. Герасимова, В.В. Гончарук, Н.Д. Гетьманцева, І.О. Гуменюк, М.М. Клемпарського, І.О. Іваськевича, О.А. Кривенко, О.І. Кульчицька, Л.І. Лазор, О.Я. Лапка, В.І. Маченко, К.Ю. Мельник, Н.В. Пададименко, С.М. Прилипка, О.М. Роїна, Н.М. Ста-

ховської, Р.М. Татарінов, Г.І. Чанишевої, В.І. Хвесюк, В.І. Щербини.

Виклад основного матеріалу

Під соціальним забезпеченням працівників слід розуміти діяльність держави за рахунок коштів Державного бюджету в рамках соціального страхування, соціальної допомоги та соціального обслуговування щодо певної категорії працівників [1]. Конституція України в ст. 3, відповідно до Загальної декларації прав і свобод людини, закріпила положення, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Основний Закон містить як загальні гарантії здійснення прав людини, так і безпосередні гарантії здійснення права громадян на соціальний захист [2]. До статей, котрі безпосередньо стосуються соціального захисту, належать такі: право на соціальний захист громадян України, які перебувають на службі в Збройних Силах України та інших військових і правоохоронних формуваннях, а також членів їхніх сімей (ст. 17); право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг та житло (ст. 48); право

на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49).

В усьому світі на соціальний захист співробітників правоохоронних органів звертають особливу увагу, адже їхня професійна діяльність досить часто пов'язана з неабиякою небезпекою та високим рівнем ризику.

Важко не погодитись із думкою про те, що важливою ознакою статусу будь-якої соціальної групи в суспільстві є її матеріальне становище [3].

Практика фінансової діяльності органів державної влади та управління виявляє, що більшість запропонованих пропозицій щодо матеріально-технічного забезпечення ОВС з року в рік продовжували залишатись суто декларативними. І хоча видатки на утримання Міністерства внутрішніх справ України щороку зростали, однак кількість виділених коштів та ресурсів не могли повністю задовольнити усі потреби органів внутрішніх справ, тому питання збільшення фінансового та матеріально-технічного забезпечення і далі залишаються вкрай важливим елементом життєдіяльності [4].

Зважаючи на те, що до керівництва приходять, як правило, працівники оперативних служб та слідчих підрозділів, які не мають досвіду організації матеріально-технічного постачання і фінансового забезпечення, бажано було б, щоб вони напередодні чи відразу після призначення на посаду проходили підготовку з питань господарсько-фінансової діяльності. Зокрема, цьому має сприяти засвоєння ними програми навчальної дисципліни "Управління ресурсами". Це має допомогти їм впроваджувати організаційні і практичні заходи з метою поліпшення ресурсного і фінансового забезпечення; поглибити здатність та готовність дотримуватись положень законодавчих та нормативно-правових актів із фінансово-господарської діяльності при виконанні управлінських функцій; підвищити здатність до організації діяльності органу або підрозділу в системі МВС із обов'язковим урахуванням вимог нормативних документів; навчити управляти діями щодо запобігання виникнення порушень із питань фінансово-господарської діяльності [5].

Фінансування правоохоронних органів покликане насамперед забезпечити належний соціальний статус їхніх працівників. Одна з головних вимог забезпечення якості персоналу правоохоронних органів – належне грошове утримання та забезпечення іншими матеріальними благами. Одним із напрямів соціального захисту працівників правоохоронних органів є житлове забезпечення. Конституція України закріплює право громадян, які потребують соціального захисту, на житло, що надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ст. 47).

Орієнтація на розв'язання зазначених проблем важлива для будь-якої категорії громадян. Відмінність полягає в тому, що у громадській сфері повинні забезпечуватись умови для задоволення потреб громадян, а будуть вони реалізовані чи ні – справа самих громадян. На державній службі в правоохоронних органах інше становище: умови реалізації потреб правоохоронців забезпечуються державою, нею ж регламентуються й відповідні правові механізми. Розв'язуючи цю проблему, необхідно звернутися до досвіду західноєвропейських держав, де правоохоронці мають реальні грошові надбавки, пов'язані з особливим характером виконуваних ними функцій, стажем роботи, сімейним станом, а також компенсації за неоднакову вартість життя в різних регіонах країни. У таких державах, як Велика Британія, Швеція, Швейцарія, для співробітників, котрі виконують свої функції здебільшого за місцем проживання, заробітна плата визначається з огляду на чисельність населення, що проживає на території обслуговування. У Франції, Німеччині, Швеції, Норвегії, Данії правоохоронцям надають безкоштовне або частково оплачене із державного чи муніципального бюджету житло і медичну допомогу. Після досягнення 50-річного віку у Великій Британії та Швейцарії й 60-річного віку у Франції та Німеччині правоохоронці мають право на пенсію, розмір якої залежить від останньої заробітної плати і стажу служби. У Великій Британії та Франції пенсія зазвичай дорівнює половині окладу при ви-

служі 25 років і двом третім окладу за вислуги не менше 30 років. Правоохоронці також отримують медичні пільги, юридичну допомогу, які сплачуються з міського бюджету, про що складається відповідний трудовий договір [6]. Враховуючи велику кількість нормативно-правових актів, що регламентують матеріальне забезпечення, надання пільг, допомоги, турботу про працівників правоохоронних органів і членів їхніх сімей, не можна не звернути уваги на їх декларативність та необов'язковість значної частини відповідних документів [7].

Якщо проводити аналіз європейського законодавства щодо соціального забезпечення, доцільно відмітити відсутність нормативного закріплення зазначеного терміну. Разом із цим сутність даного правового явища можливо з'ясувати за рахунок напрямів роботи держави, в яких проводиться соціальне забезпечення. Відтак, одна з Директив Ради Європи [8] визначає наступні галузі соціального забезпечення, зокрема: хвороба; відпустка у зв'язку із доглядом за дитиною; пенсії за віком; передпенсійне та інвалідне забезпечення; допомога у зв'язку із смертю; безробіття; нещасні випадки на виробництві або професійні захворювання, тощо. Таким чином, з урахуванням викладених підходів щодо розуміння сутності соціального забезпечення працівників, соціальним забезпеченням є сукупність юридичних норм та гарантій, спрямованих на регламентацію суспільних відносин за рахунок коштів Державного й місцевого бюджетів у напрямках щодо соціальної підтримки та страхування осіб у зв'язку із втратою працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, доглядом за дитиною, професійними захворюваннями та каліцтвами. Щодо розуміння змісту соціального забезпечення працівників поліції, то ним є сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету у напрямках соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професій-

ними захворюваннями та іншими обставинами, передбаченими спеціальними законами. З огляду на встановлення лексичного значення «соціального забезпечення працівників поліції», необхідно з'ясувати характерні особливості їх правового статусу, які наведені на законодавчому рівні та у доктринальних працях окремих вчених. Деякі науковці звертають увагу на ту обставину, що сьогодні більшість гарантій із соціального забезпечення працівників правоохоронних органів не можуть бути реалізовані з огляду на відсутність необхідного обсягу бюджетних асигнувань [9]. Ю. О. Свеженцева [10] акцентує увагу на тому, що сьогодні держава фактично відмовилася від зобов'язання соціального захисту працівників поліції, що проявляється у відмові в підвищенні заробітних плат. Тим не менше, варто відмітити наступне. По-перше, норми оплати праці не є функцією соціального забезпечення держави, а стосуються взаємовідносин роботодавець (Міністерство внутрішніх справ) – працівник (поліція). По-друге, навіть якщо розглядати оплату праці у контексті гарантій соціального забезпечення працівників поліції, доцільно відмітити факт позбавлення останніх права на страйк. Разом із тим новим Законом України «Про національну поліцію», працівникам поліції надано право на об'єднання у професійні спілки, що є вагомим аспектом у наданні права правоохоронним органам відстоювати власні порушення соціальні та трудові права.

Виходячи з аналізу положень нового Закону України «Про національну поліцію», запропоновано виділяти наступні гарантії соціального забезпечення працівників поліції, зокрема: 1) зарахування стажу в органах поліції до страхового стажу; грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати у відповідності до законодавства України (п. 4 ч. 10 ст. 62); під час виконання поліцейських повноважень користуються безоплатно всіма видами громадського транспорту приміського та міського сполучення (п. 7 ч. 10 ст. 62); позачергове придбання квитків і розміщення у готелі під час виконання службових повноважень (п. 7 ч. 10 ст.

62); безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України (ч. 1 ст. 95); пільгове санаторно-курортне лікування, відпочинок для поліцейських та членів їх сімей (ч. 5 ст. 95); щорічний психофізичний і фізіологічний диспансерний огляд (ч. 9 ст. 95); позачергове отримання права на поліпшення житлових умов в разі каліцтва, інвалідності або смерті поліцейського поліцейським, або членам їх сімей (ч. 2 ст. 96); отримання компенсації у розмірі до 3 мінімальних заробітних плат за найм житла в іншому населеному пункті у зв'язку із проходженням служби (ч. 5 ст. 96); одноразова грошова допомога у разі смерті, інвалідності або каліцтва поліцейського (ст. 100); зарахування поза конкурсом до системи навчальних закладів Міністерств внутрішніх справ дітей поліцейських із відповідним стажем роботи (ч. 1 ст. 103).

Висновок: у порівнянні із Законом України «Про міліцію» [11], соціальні гарантії працівників поліції значно розширені по відношенню до гарантій попередньої системи правоохоронних органів. Особливу увагу варто звернути на розміри компенсацій у випадку втрати працездатності або смерті працівників поліції. Окрім цього, необхідно підкреслити загальну соціальну орієнтованість прийнятого Закону, що полягає в належному та європейському рівні забезпечення трудових і соціальних прав працівників поліції з огляду на їх особливий статус державних службовців. Також, однією з характерних особливостей працівників поліції є вимоги щодо їх пенсійного забезпечення. З аналізу положень Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [12] можна виділити наступні риси, зокрема: у зв'язку із звільненням за станом здоров'я чи у зв'язку із виходом на пенсію, працівники поліції мають право на одноразову грошову допомогу в залежності від стажу роботи в органах національної поліції (ч. 1 ст. 9); призначення спеціальних надбавок до пенсії у зв'язку із особливими заслугами перед Батьківщиною (п. в ч. 1 ст. 16).

Необхідно констатувати розширення змісту соціальних гарантій працівників поліції, зокрема, у контексті забезпечення оплатою за оренду житла; належного медичного забезпечення у випадку проходження служби в АТО; диспансерного лікування і санаторно-курортного відпочинку для працівників поліції та членів їх сімей; особливої системи пенсійного забезпечення з урахуванням надбавок й одноразових грошових виплат. Варто відзначити, що запроваджені нововведення відповідають змісту соціального забезпечення, яке встановлене на рівні європейського законодавства, а також у порівнянні із попереднім Законом «Про міліцію», відповідають потребам та вимогам нового часу [1].

Література

1. Іншин М.І., «Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах», Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». Випуск № 4/2015, ст. 269-277
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (з наступними змінами).
3. Синявська О. Ю. Проблеми правового захисту працівників органів внутрішніх справ як суб'єктів правоохоронної діяльності // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – Вип. 25. – С. 317–327. с. 320
4. Криштанович М. Ф. Шляхи удосконалення матеріально-технічного і фінансового забезпечення органів внутрішніх справ України / М. Ф. Криштанович // Модернізація системи державного управління: теорія та практика [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (5 квітня 2013 р.) : у 2 ч. Ч. 1. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. – С. 154–158
5. М. Криштанович, «Організаційно-правові та фінансові засади матеріально-технічного забезпечення органів внутрішніх справ України», Науковий вісник. – 2014. – Вип. 14 “Демократичне врядування”. Режим електронного доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk14/fail/kryshstanovych.pdf

6. Губанов А. В. Полиция государств Западной Европы: основные черты организации и деятельности. – М., 1990. – 63 с., с. 36

7. Загальний аналіз соціального захисту працівників правоохоронних органів. Журнал Верховної Ради України «Віче», №24, грудень 2011. Анатолій Суббот, Лариса Козак. Режим електронного доступу: <http://www.viche.info/journal/2892/>

8. Council Directive 79/7/EEC of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:c10521&from=EN>.

9. Плугатар Т.А. Проблема соціальної захищеності працівників міліції України на сучасному етапі / Т.А. Плугатар // Наука і правоохорона. – 2013. – № 19. – С. 6-12. , с. 6-7

10. Свеженцева Ю.О. Проблема соціальної незахищеності працівників органів внутрішніх справ / Ю.А. Свеженцева // Со-

SUMMARY

The police authority is a new one in the administrative system of Ukraine. Social security of the police officers now is to be provided in accordance with the Law of Ukraine "On the National police".

Protecting social rights of current police officer or a person, who has already completed the service and needs an establishment of the pension, is procedurally complicated. The scientists' understanding of the definition of "social security" is quite different. This research study is aimed to empower the prevention of the further violations and keep the social security guarantees of the police officers.

ціальна психологія. – № 6. – 2008. – С. 49-58., с. 55

11. Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 № 565-XII // ідомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – ст. 95

12. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.